

УДК 94(477.83-25)''1919/1939'':329.11(438) DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2022.22-23.3613>
ORCID ID: 0000-0001-5783-5242

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО СТРОННІЦТВА ЛЮДОВОГО “ПЯСТ” У ЛЬВІВСЬКОМУ ПОВІТІ (1919–1926)

Лев КАЛИНЯК

Львівський національний університет імені Івана Франка
катедра історичного краєзнавства
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
e-mail: lev_ka@ukr.net

Пропонована розвідка розглядає діяльність наймасовішої у Львівському повіті польської партії – Польського Стронніцтва Людового Пяст¹ (далі – ПСЛ “Пяст”). Протягом 1919–1931 рр. вона відіграла провідну роль у політичній організації польських селян Західної України. Будучи консервативним за своєю суттю, ПСЛ “Пяст”, закликало дотримуватися засад християнської моралі в суспільно-політичному та державному житті міжвоєнної Польщі. Особлива увага приділялася необхідності зберегти приватну власність як головну підвалину добробуту громадян. З цього виходила його головна програмова вимога – провести зважену земельну реформу врахувавши інтереси великих землевласників шляхом грошової компенсації за розparcelьовані у них на користь селян наділи. З-поміж інших регіональних осередків партії, Львівська повітова структура вирізнялася сталою активністю, а її провідні члени були відомими політиками не тільки місцевого, але й державного рівня. Діяльність ПСЛ “Пяст” проходила у постійній політичній боротьбі. Передусім це стосувалося участі у виборах до загальнонаціональних та місцевих органів влади, що відбувалися на тлі гострого протистояння з представниками українського національного руху.

Ключові слова: ПСЛ “Пяст”, Західна Україна, польські селянські партії, земельна реформа.

Розвитку організаційної мережі польських селянських партій Західної України присвячено низку праць українських та польських істориків. Дослідження І. Васюти, С. Макаручука, В. Смолея, З. Баран, Ю. Р. Шафліка та З. Томчонек акцентують увагу на економічній складовій їхньої діяльності, зокрема ставленню до шляхів реалізації земельної реформи¹. Детальніше пропонована тематика репрезентована в розвідках О. Дудяка, який провів якісний аналіз впливу ПСЛ “Пяст” серед польських селян регіону крізь призму участі її місцевих структур

¹ Іван Васюта, *Соціально-економічні відносини на селі Західної України до возз'єднання (1918–1939)*, (Львів, 1978); Stepan Makarczuk, Wasyl Smolej, *Polskie osadnictwo rolne w dwudziestoleciu międzywojennym na terenach tzw. Zachodniej Ukrainy (Małopolski Wschodniej)*, (Chłopi Naród Kultura, Rzeszów, Wyd-wo WSP, 1997, T. 5: Chłopi a państwo). 71–82; Zoja Baran, *Polityka władz polskich wobec wsi na terenie tzw. Zachodniej Ukrainy (Małopolski Wschodniej) w dwudziestoleciu międzywojennym*, (Chłopi Naród Kultura, Rzeszów: Wyd-wo WSP, 1997, T. 5: Chłopi a państwo). 63–70; Jozef Ryszard Szaflik, *Polskie stronnictwo ludowe Piast 1926–1931*. (Warszawa: LSW, 1970), 384; Zofia Tomczonек, *Ruch ludowy na Kresach północno-wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej*. (Białystok: Wzdownictwo politechniki Białostockiej, 1996), 247.

у виборах до законодавчих органів Другої Речі Посполитої². Разом з тим, зазначені дослідники залишають поза увагою питання розвитку повітових партійних осередків, які, власне, і є предметом пропонованої студії.

Становлення організаційної структури ПСЛ “Пяст” у Львівському повіті розпочалося в часі закінчення польсько-української війни 1918–1919 рр. Прихильники польського селянського руху з великим ентузіазмом сприйняли перехід Східної Галичини під контроль Польщі. Вони глибоко усвідомлювали свою причетність до творення нової держави, через розбудову політичної організації, яка б захищала її інтереси в регіоні, де відсоток етнічних поляків складав явну меншість. Львівську повітову організацію ПСЛ “Пяст” створено 15 червня 1919 р. Того ж дня у Львові відбулися установчі збори делегатів громад повіту. Присутнім на них був голова партії, депутат Уставодавчого сойму Другої Речі Посполитої Вінцентій Вітос. З-поміж численних пунктів прийнятої зборами ухвали, йшлося про необхідність об’єднати прихильників селянського руху в організації ПСЛ “Пяст”³.

Надалі активність партії зростала, а її впливи серед польських селян повіту посилювалися. Дня 22 червня 1919 р. сформовано тимчасову повітову управу ПСЛ “Пяст”, головою якої обрано Яна Васунга⁴. Управі належала виняткова роль у політичній організації селян не лише Львівського повіту. У жовтні 1919 р. її стараннями створено Центральний організаційний комітет ПСЛ для Східної Галичини. Його представники, головні члени львівської управи, протягом 1919–першої половини 1920 рр. проводили організаційну роботу в краї. У квітні 1920 р. мережа ПСЛ “Пяст” охопила понад 20 повітів Східної Галичини⁵.

Попри поступовий розвиток інших повітових мереж партії, її львівська структура продовжила залишатися найвпливовішою як чисельно, так і якісно. Це засвідчив повітовий з’їзд ПСЛ “Пяст”, що відбувся 23 березня 1920 р. у Львові. Участь у його роботі взяло 240 делегатів з 68 населених пунктів. Обрано нову, постійну повітову управу на чолі з Юзефом Срокою. Членами управи стали: Станіслав Барановський – заступник голови; Ян Маєвський – секретар; Ян Бриль, Броніслав Малік, Францішек Мендуховський, Ян Пасєрський, Анджей Рубіновський – члени управи. Почесним головою управи обрано чільного діяча ПСЛ “Пяст”, депутата Уставодавчого сойму, у тому часі заступника міністра закордонних справ, Яна Домбського – майбутнього голову польської делегації на переговорах у Ризі щодо мирного договору з радянською Росією. Попри

² Олег Дудяк, *Польська спільнота Східної Галичини під час виборів 1922 року*, (Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць, Вип. 123–124, Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини, Чернівці: Рута, 2002). 414–423. Олег Дудяк, *Українське питання у програмі та діяльності польських селянських (людових) партій Східної Галичини (1921–1926)*, (Наукові записки Національного університету “Острозька академія”, 2002, Вип. 2). 18–27.

³ “Głos ludu polskiego Galicji Wschodniej”, *Kurjer Lwowski*, 16 czerwca 1919.

⁴ “Z ruchu organizacyjnego”, *Piast*, 17 sierpnia 1919.

⁵ “Zjazd delegatów Polskiego Stronnictwa Ludowego z Wschodniej Małopolski we Lwowie”, *Kurjer Lwowski*, 14 kwietnia 1920.

зазначений статус, діяльність Яна Домбського у повітовій управі не була формальна. Будучи народженим у селі Кукезів Львівського повіту, він часто навідував край і брав безпосередню участь у партійних заходах. Делегати з'їзду обговорили низку важливих організаційних питань, зокрема, обрали 30 делегатів від повіту на Окружний з'їзд ПСЛ "Пяст" Східної Галичини⁶.

У наступні місяці 1920 р. повітова управа розпочала організаційну роботу у сільських громадах. Ініціатором і активним учасником цього процесу став член повітової управи, знаний діяч польського селянського руху, депутат Уставодавчого сойму Я. Бриль. Завдяки його діяльності, у повіті за короткий час створено розвинуту мережу первинних партійних ланок – кіл ПСЛ "Пяст". Створення первинної партійної мережі відбувалося майже у всіх громадах однаково. Місцевий організаційний комітет громади, за участі делегатів повітової управи, проводив загальні збори симпатиків, на яких зачитували програму ПСЛ "Пяст", проводили запис охочих вступити до організації, обирали місцеві управи, приймали актуальні ухвали⁷.

Позитивний вплив на розвиток ПСЛ "Пяст" мала діяльність членів львівської управи поза межами повіту. На початок 1921 р., мережа повітових організацій охопила 45 повітів Східної Галичини⁸. Стан справ дозволив провести остаточну реорганізацію партії в краї. За участі В. Вітоса, 20 березня 1921 р. у Львові проведено партійний Конгрес, результатом якого створено Окружну управу ПСЛ "Пяст" для Східної Галичини. Головою управи обрано Якуба Павловського. З-поміж її керівного складу: Вітольд Чапчинський – секретар, Ю. Срока – заступник секретаря, Б. Малік та Мар'ян Ломницький – члени управи – належали до Львівської повітової організації⁹.

Зі створенням Окружної управи структуру ПСЛ "Пяст" у Східній Галичині підведено під вимоги статуту партії. Згідно з цим первинні партійні структури – кола ПСЛ "Пяст" – підпорядковувалися повітовим управам ПСЛ "Пяст", що були підзвітні Окружній управі ПСЛ "Пяст" у Львові. Центральні органи партії – Головна Управа та Головна Рада ПСЛ, що стояли над Окружною управою – містилися у Варшаві. Найвищим органом ПСЛ "Пяст" був Конгрес¹⁰. Проведені організаційні заходи за короткий час вивели ПСЛ "Пяст" на чільну позицію з-поміж інших польських політичних угруповань повіту. Згідно із ситуаційними звітами Галицького намісництва, партія вважалася тут найчисленнішою політичною структурою¹¹. Популярності партії сприяли декларовані її керівництвом гасла захисту політичних та економічних інтересів польських селян.

⁶ "Powiatowy Zjazd delegatów PSL. we Lwowie", *Kurjer Lwowski*, 25 marca 1920.

⁷ Галицьке намісництво, місто Львів, Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУЛ), ф. 146, оп. 8 а, спр. 162, арк. 12 зв.

⁸ "Kongres P.S.L. we Lwowie", *Sprawa Ludowa*, 27 marca 1921.

⁹ Ibid.

¹⁰ "Statut organizacyjny Polskiego Stronnictwa Ludowego", *Sprawa Ludowa*, 27 lutego 1921.

¹¹ Галицьке намісництво, місто Львів, ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 8 а, спр. 139, арк. 22.

Важливим питанням політичного характеру, яке вимагало негайно вирішити польські селяни, стосувалося необхідності повної інкорпорації Східної Галичини до Другої Речі Посполитої. Тимчасовий статус краю, що намагалася протягом 1919 р. нав'язати Польщі Паризька мирна конференція, викликав сильне занепокоєння місцевих прихильників ПСЛ "П'яст". Ухвали, прийняті на всіх без винятку повітових партійних заходах, закликали вище керівництво партії, депутатів Уставодавчого сойму, делегатів мирної конференції вживати енергійних заходів, щоб позитивно вирішити цю проблему. Виступаючи на зборах у Львові 26 вересня 1919 р. Я. Бриль від імені ПСЛ "П'яст" заявив, що "Польща без Східної Галичини не зможе стати сильною державою" і закликав польську делегацію на мирній конференції "загострити курс поглядів коаліції"¹².

Протести щодо тимчасового статусу Східної Галичини у складі Другої Речі Посполитої зростали одночасно з розвитком подій у Парижі. Наприкінці листопада 1919 р., Найвища міжсоюзницька рада ухвалила віддати Східну Галичину Польщі на 25 років, а в подальшому провести тут плебісцит. Відтак організовані ПСЛ "П'яст" протести набули ще більшого розмаху. Поштовою до них стала відозва, підписана В. Вітосом, Я. Домбським та Я. Брилем. Вона закликала провести в регіоні низку протестаційних заходів. У відозві зазначено, що згідно з останніми рішеннями Паризької мирної конференції, "Східна Галичина не належить до Польщі, а становить собою окрему державку, зв'язану з Польщею лишень певними в'язями"¹³. Після цього звернення краєм прокотилася хвиля протестаційних зібрань, організованих ПСЛ "П'яст". Найбільше з них відбулося 14 грудня 1919 р. у Львові. Воно пройшло за участі одного з чільних діячів ПСЛ "П'яст" Якуба Бойка. Основний лейтмотив зборів прозвучав у виступі Я. Домбського, який пояснив неприйнятність умов мирної конференції тим, що "без Східної Галичини Польща буде зведена до рівня маленької держави, позбавленої умов природного розвитку"¹⁴. Ухвала зборів закликала сойм, уряд та делегатів мирної конференції не допустити підписання нав'язаної умови¹⁵. Протестаційні заходи, організовані повітовою управою ПСЛ "П'яст", продовжувалися до кінця 1919 р.¹⁶ З початком 1920 р. вони припинились, оскільки 22 грудня 1919 р. Найвища міжсоюзницька рада ухвалила переглянути це рішення. Проблеми територіальної приналежності краю і надалі залишалися головним пунктом повітових заходів ПСЛ "П'яст" і було зняте з порядку денного після того, як 14 березня 1923 р. Рада Послів Антанти остаточно вирішила його на користь Польщі.

¹² "Galicji Wschodniej nie damy", *Kurjer Lwowski*, 28 września 1919.

¹³ "Odezwa. Zaprotestujemy przeciw oddzialaniu Galicji wschodniej od Polski", *Kurjer Lwowski*, 11 grudnia 1919.

¹⁴ "Lud polski Galicji wschodniej odrzuca prowizorium", *Kurjer Lwowski*, 16 grudnia 1919.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ "Przeciw prowizorium. Wielki wiec ludowy w Zimnej Wodzie pow. Lwów", *Kurjer Lwowski*, 29 grudnia 1919.

Важливе питання внутрішньої політики стосувалося Конституції Другої Речі Посполитої. Реалізація роботи над Основним законом давала змогу, створюючи постійні органи влади, забезпечити політичну стабільність у державі. Відтак, ухвали заходів, проведених львівською управою в повіті, вимагали від депутатів Уставодавчого сойму пришвидшити конституційний процес, прийняти Конституцію та провести згідно з нею вибори до нових органів влади¹⁷.

Популярності ПСЛ “Пяст” у повіті сприяла актуальність, пропонованих його керівництвом економічних гасел, що виходили з потреб місцевого польського селянства. На першому місці з-поміж них стояла необхідність провести земельну реформу¹⁸. Програма ПСЛ “Пяст” обстоювала ідею реалізувати земельну реформу, що передбачала компенсацію землевласникам за розparcelьовані між селянами земельні наділи. Представники партії у соймі найактивніше долучилися до роботи над проектом земельної реформи. Дня 10 липня 1919 р. сойм ухвалив проект “Основ земельної реформи”, запропонований ПСЛ “Пяст”. Слід зазначити, що у цьому проекті законодавці максимально врахували інтереси польських поміщиків так званих “східних кресів”, для яких під час parcelьації визначалася найбільша норма землеволодіння – 400 га¹⁹. Попри те, земельну реформу в Західній Україні, як в у інших регіонах Польщі, так і не втілили в життя. Причиною цього стала сильна опозиція місцевих землевласників та національних демократів, які репрезентували їх політичні інтереси. Неможливість реалізувати земельну реформу її противники мотивували тим, що передача земельних володінь з рук польських латифундистів у руки селян, переважний відсоток яких у краї складали українці, зведе до мінімуму значення польського етнічного чинника на “кресах”²⁰.

Позицію землевласників та національних демократів представники місцевої організації ПСЛ “Пяст” вважали надуманою. Вони виступали проти такого розвитку подій вважаючи, що за бажання можна легко знайти механізми, які би унеможливили такий переділ власності. Показовим з цього приводу було висловлювання Я. Бриля, зроблене в жовтні 1919 р. Роз’яснюючи польським селянам ставлення ПСЛ “Пяст” до проведення земельної реформи, він заявив, що parcelьація у Східній Галичині повинна стояти на такій основі, щоб земля з рук польських поміщиків перейшла у власність польських селян, а українських поміщиків до українців²¹. Враховуючи тотальну перевагу в середовищі місцевих латифундистів етнічних поляків, можемо припустити, що така позиція передбачала істотно зміцнити позиції місцевих польських селян, а також посилити колонізацію краю цивільними та військовими колоністами з центральних районів Польщі, процес якої було запущено в 1920 р.

¹⁷ “Posiedzenie powiatowego Zarządu P.S.L. we Lwowie”, *Sprawa Ludowa*, 20 marca 1921.

¹⁸ “Wiec ludowy w Winnikach”, *Kurjer Lwowski*, 3 grudnia 1919.

¹⁹ Іван Васюта, *Соціально-економічні відносини на селі Західної України до возз’єднання (1918–1939)*, (Львів, 1978), 13–14.

²⁰ Прокурор апеляційного суду, місто Львів, ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 450, арк. 9.

²¹ “Z ruchu ludowego”, *Kurjer Lwowski*, 8 października 1919.

Зважаючи на це, вимоги провести земельну реформу постійно стояли на порядку денному зборів ПСЛ “Пяст” у Західній Україні протягом першої половини 1919 – другої половини 1920 рр. Ухвалені резолюції закликали польський уряд негайно запровадити в дію закон від 10 липня 1919 р.²² Актуальним залишалося питання земельної реформи і після 15 липня 1920 р. Реалізувати ухваленого у той день закону “Про виконання земельної реформи” надалі стримували противники. З огляду на перешкоди з боку опозиції, резолюції зборів ПСЛ “Пяст” ставали дедалі жорсткішими.

Різне ставлення представників селянського руху та національних демократів щодо реалізації земельної реформи стало причиною гострого конфлікту згаданих політичних сил у краї. У селянському середовищі національних демократів вважали “ворогами народу і прихильниками поміщиків”²³. Міжпартійний конфлікт став швидко наростати з огляду на майбутні вибори до сойму і сенату, що, як вважали представники регіональної організації ПСЛ “Пяст”, мали відбутися під знаком їх протистояння з ендеками²⁴. Напередодні виборів 1922 р. кожна акція ПСЛ “Пяст” у повіті проводилася з метою дискредитувати головного політичного конкурента. Наймасовіші заходи організовано у червні 1922 р. Дня 5 червня у Львові відбувся маніфестаційний з’їзд ПСЛ “Пяст”, що мав яскраво виражений передвиборчо-агітаційний характер і був спрямований проти національних демократів. Ухвала з’їзду стверджувала, що вибори до нового сойму пройдуть під знаком боротьби з ендеками, які прагнуть отримати широке представництво у майбутньому уряді²⁵. В наступні місяці львівською управою проведено десятки передвиборчих зборів селян, на яких також гостро критикували діяльність головних опонентів. На них часто доходило до прямих сутичок за участі спеціально залучених провокаторів. Безкомпромісний характер у стосунках людовців та ендеків викликав занепокоєння місцевих адміністративних органів Східної Галичини²⁶.

Листопадові парламентські вибори 1922 р. підтвердили попереднє становище сил у польському політичному середовищі. У Львівському повіті ПСЛ “Пяст” переконливо випередило блок правих партій – Християнський Союз Національної Єдності, до якого входили ендеки. На виборах до сойму 5 листопада, за партійний список № 1 (під ним йшло на вибори ПСЛ “Пяст” – Л. К.) проголосувало 13101 виборців. Найактивнішою була підтримка у громадах: Сокільники – 839 голосів, Пруси (тепер село Ямпіль Львівського району) – 581, Білка Шляхетська (тепер село Верхня Білка Львівського району) (548), Дубляни (471).

²² “Powiatowy Zjazd delegatów PSL. we Lwowie”, *Kurjer Lwowski*, 25 marca 1920.

²³ “O zniesienie pańszczyzny we wschodniej Małopolsce”, *Sprawa Ludowa*, 22 maja 1921.

²⁴ “Zwycięski pochód ludowego ruchu”, *Sprawa Ludowa*, 11 czerwca 1922.

²⁵ Ibid.

²⁶ Прокурор апеляційного суду, місто Львів, ЦДАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 450, арк. 8.

Християнський Союз Національної Єдності під № 8 – набрав у повіті 7349 голосів²⁷. Депутатські мандати в новому соймі здобули Я. Бріль та Б. Малік.

Вдалому перебігові виборів у Львівському повіті сприяла висока ефективність проведених організаційних заходів. Неабияку роль відіграла регіональна партійна преса, що виходила у Львові. Підконтрольні ПСЛ “Пяст” часописи “*Sprawa Ludowa*” та “*Kurjer Lwowski*” мали накладі від 10 до 12 тисяч примірників. Вони поширювалися головно серед польських селян повіту і були засобами ефективною партійною пропаганди²⁸.

Перемога на виборах істотно активізувала діяльність львівської організації ПСЛ “Пяст”. Дня 19 листопада 1922 р. у Львові відбувся регіональний Конгрес партії, у роботі якого взяли участь усі обрані від Східної Галичини депутати та сенатори. Головним порядком денного Конгресу стояло питання захисту у парламенті представниками ПСЛ “Пяст” прав та інтересів виборців. Реалізація земельної реформи стояла першочерговим завданням парламентського клубу²⁹. Початок нової парламентської каденції позначився діяльністю депутатів від ПСЛ “Пяст” в округах. Протягом перших місяців 1923 р. у повіті проведено десятки інформаційних зборів селян, де присутніх знайомили з політичною ситуацією, що виникла після виборів³⁰.

Вибори 1922 р. спричинили тривалу парламентську кризу. Протягом шести місяців жодна з репрезентованих у законодавчому органі політичних партій та блоків не змогли утворити парламентську більшість. Пошуки компромісу призвели до зближення лідерів ПСЛ “Пяст” зі своїми політичними опонентами з блоку “Гієна” (Християнський Союз Національної Єдності – Л. К.). Керівництво ПСЛ “Пяст” поступово схилилося до створення парламентської більшості з представниками правих політичних сил в обмін на запропоновану їм посаду прем’єр-міністра для В. Вітоса. Напередодні укладення цієї угоди, 10 травня 1923 р., В. Вітос прибув до Львова, де на засіданні Окружної управи, з даного питання, заручився підтримкою регіональної організації ПСЛ “Пяст”³¹. Результат зближення з “Гієною” – підписаний 17 травня 1923 р. так званий “Лянцкоронський пакт”. Документ передбачав вагомий поступки на користь поміщиків у питанні земельної реформи, чим викликав незадоволення значної групи депутатів від ПСЛ “Пяст”. Травневі події 1923 р. спричинили розлам у парламентському клубі партії. З неї вийшла група з 14 депутатів на чолі з Я. Домбським³².

²⁷ “Statystyka Polski. Statystyka Wyborów do Sejmu i Senatu odbytych w dniu 5 i 12 listopada 1922 r.”, (Warszawa, 1926), 95.

²⁸ Галицьке намісництво, місто Львів, ЦДІАУЛ, ф. 146, оп 8 а, спр. 139, арк 31.

²⁹ “Wielki Kongres ludowy we Lwowie”, *Kurjer Ludowy*, 22 listopada 1922.

³⁰ “Wiece i zebrania”, *Sprawa Ludowa*, 21 stycznia 1923.

³¹ “Jednolity front”, *Piast*, 20 maja 1923.

³² “Wara wam zdrajcy od chłopskiej duszy”, *Sprawa Ludowa*, 10 lutego 1924.

Відтак 14 грудня 1923 р. в парламентському клубі ПСЛ “Пяст” відбувся черговий розлам, наслідки якого відчутніше позначилися на регіональній організації партії. Його причиною став проєкт нового закону про парцеляцію й осадництво, внесений на розгляд сойму 12 грудня 1923 р. Він передбачав щорічну парцеляцію 220 тис. га державної та приватної земельної власності протягом 10 років. Вважаючи такі умови парцеляції зрадою інтересів селянства, з партії вийшла група з 14-ти депутатів, очолюваних лідерами львівської організації ПСЛ “Пяст” Я. Брилем та Я. Павловським. Другий розлам ПСЛ “Пяст” ліквідував парламентську більшість, спричинив відставку уряду В. Вітоса та істотно послабив позиції партії в середовищі польських селян³³.

Події другої половини 1923 р. негативно вплинули на організаційну структуру ПСЛ “Пяст” у Західній Україні. Особливо гострої кризи зазнала львівська організація партії. Протягом короткого часу з її складу вийшли діячі, які, перебуваючи на керівних посадах, визначали основні напрямки діяльності ПСЛ “Пяст” в регіоні. Ситуацію ускладнило посилення радикальних настроїв у польському селянському русі краю, зумовлених відходом ПСЛ “Пяст” від декларованих раніше постулатів щодо проведення земельної реформи.

Створений унаслідок розламів Польський Союз Людовий, лідером якого став Я. Бриль, у своїй діяльності почав еволюціонувати в бік радикально вирішити земельну реформу, що передбачало парцелювати великі земельні маєтки без відшкодування. Нова партія розгорнула організаційну роботу у Львівському повіті, створивши конкуренцію ПСЛ “Пяст” у боротьбі за політичні впливи на селі³⁴. Враховуючи те, що польські селяни у своїх політичних пріоритетах постійно орієнтувалися на місцевих лідерів, новоутворена селянська партія швидко здобула популярність у повіті, поповнюючи свої лави колишніми членами ПСЛ “Пяст”.

Перед членами організації ПСЛ “Пяст”, які підтримали політичний курс свого керівництва, постало складне завдання відновити втрачений авторитет серед селян. Його виконання вимагало провести посилену організаційну та пропагандистську роботу. Насамперед необхідно було реорганізувати львівську Окружну управу, а також провести роз’яснювальну роботу серед польських селян, щоб обґрунтувати політичні кроки, які зробила партія. Уже 22 грудня 1923 р. на зборах виконавчого відділу Окружної управи ПСЛ “Пяст” у Львові, Я. Павловського було усунуто від усіх партійних посад. Виконувачем обов’язків голови Окружної управи призначено Б. Маліка³⁵.

Ухвала зборів стверджувала, що ПСЛ “Пяст” налагодило співпрацю з правими політичними партіями для того, щоб спільними зусиллями стабілізувати фінансове становище в державі, покращити діяльність адміністративних органів,

³³ “Jak posłowie Bryl, Pawłowski i Pluta dokonali zbrodni na Klubie P.S.L.”, *Sprawa Ludowa*, 23 grudnia 1923.

³⁴ “O silny i zdrowy ruch ludowy, *Kurjer Lwowski*, 25 grudnia 1923.

³⁵ “Potępienie rozbijaczy”, *Piast*, 6 stycznia 1924.

а також прискорити виконання закону про земельну реформу. Далі в ухвалі йшлося, що Я. Бриль та Я. Павловський пішли на розкол парламентського клубу ПСЛ “Пяст” не з політичних чи економічних міркувань, а керуючись винятково особистими амбіціями, чим спричинили відставку уряду і зірвали прийняття в соймі закону про парцеляцію та осадництво. Виконавчий відділ Окружної управи визнав дії колишніх керівників зрадою інтересів народу та, висловивши їм вотум недовіри, закликав скласти депутатські мандати, здобуті за списком ПСЛ “Пяст”³⁶. Ухвала Виконавчого відділу Окружної управи від 22 грудня 1923 р. стала основою роз’яснювальної роботи, яку протягом січня – лютого 1924 р. проводили вірні керівництву ПСЛ “Пяст” члени серед польських селян.

У Львівському повіті відбулася низка партійних зборів, ухвали яких засудили розламницьку діяльність Я. Бриля і Я. Павловського, висловили довіру В. Вітосові та закликали селян об’єднуватися у лавах ПСЛ “Пяст”³⁷. Відтак 9 березня 1924 р. за участі Б. Маліка відбулися збори львівської повітової управи. З членів організації, які залишилися вірними політичному курсу ПСЛ “Пяст” обрано її новий п’ятнадцятиособовий керівний склад на чолі з Міхалом Ляховським з Дублян. Його заступниками стали Марцін Зелінський (Зимна Вода) та Владзімеж Провінський (Львів). Почесним головою львівської повітової управи став Б. Малік. Ухвала зборів дублювала попередню постанову Виконавчого відділу Окружної управи. Вона висловила вотум довіри депутатам парламентського клубу ПСЛ “Пяст”, його лідерів – чинному премер-міністрові В. Вітосу. Головного ініціатора партійного розламу, у минулому члена управи, звинувачено у зраді інтересів держави і народу та заликано здати депутатський мандат³⁸.

Протягом наступних двох років, створена управа вела активну роботу, щоб відновити втрачений унаслідок розламів політичний вплив. Головним конкурентом ПСЛ “Пяст” у боротьбі за прихильність польських селян був Польський Союз Людовий, реорганізований у 1926 р. у Стронніцтво Хлопське – радикальну селянську партію, лідером якої залишався Я. Бриль. Конкуренція між цими організаціями на теренах Львівського повіту залишалася сталою тенденцією середини 1920 рр.³⁹

З метою відновити втрачені позиції партія намагалася вчасно реагувати на важливі проблеми селян. На перший план поступово вийшла необхідність реалізувати низку економічних проблем. Надалі важливим залишалося питання земельної реформи. Необхідність швидкого її впровадження постійно піднімали на зборах селян, що проводили з ініціативи повітової організації. Попри зросту у

³⁶ “Poteplenie rozbijaczy”, *Piast*, 6 stycznia 1924.

³⁷ Прокурор апеляційного суду, місто Львів, ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 435, арк. 11; Там само, спр. 431, арк. 8.

³⁸ “Lwowski Zarząd Powiatowy”, *Sprawa Ludowa*, 23 marca 1924.

³⁹ Львівське воєводське правління, Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 1, оп. 52, спр. 651, арк. 45.

суспільстві популярність радикальних гасел, щоб вирішувати ці проблеми, організація надалі відкидала можливість провадити парцеляцію великих землеволодінь без відшкодування. Виступаючи перед селянами, представники ПСЛ “Пяст” гостро критикували селянських радикалів, а особливо їхнього лідера Я. Бриля, які підтримували ідею провести земельну реформу без компенсації⁴⁰.

Захищаючи інтереси польських селян, ПСЛ “Пяст” вирішувало інші, важливі для цієї категорії населення проблем економічного характеру. Так, на середину 1920-х рр., переважна більшість селянських господарств регіону перебували у занедбаному стані. Протягом перших років існування незалежної Польської держави аграрний сектор не зміг в повному обсязі подолати труднощі, пов’язані з післявоєнною відбудовою господарства. За таких умов відновлення селянських господарств вимагало значних капіталовкладень. Місцева організація ПСЛ “Пяст” регулярно піднімала питання необхідності надавати селянам довготермінові кредити. Паралельно з вимогами вигідного кредитування, повітове керівництво ПСЛ “Пяст” наполягало на необхідності зменшити податковий тиск на селян. Партійні ухвали закликали уряд до ревізії податкової системи у напрямку запровадити для селян єдиний земельний податок⁴¹.

Зазначені заходи дозволили ПСЛ “Пяст” утримати провідну позицію у польському політичному середовищі повіту. Станом на 1926 р. львівська повітова управа налічувала 30 сільських первинних організацій, що за даними органів воєводського правління дозволяло утримувати значну перевагу над представниками радикального крила польського селянського руху та національними демократами⁴². Причина організаційних успіхів партії полягала не в зміні її політичної стратегії, а у вдало здійсненій пропагандистській роботі. Впродовж окресленого періоду керівництво партії жодного разу не змінювало зазначені раніше програмні постулати, постійно роз’яснюючи селянам, що саме вони є дієвими для вирішення їхніх проблем.

Тенденції розвитку партійної мережі вселяли оптимізм в її членів та керівництво. Особливі надії прихильники партії поклали на третій кабінет міністрів В. Вітоса, призначений 10 травня 1926 р. Однак наслідки травневого перевороту 1926 р. позбавили ПСЛ “Пяст” можливості безпосередньо впливати на внутрішню політику держави. Розпочався новий етап пов’язаний з перебуванням партії в опозиції до режиму санації, що спричинив серйозну кризу її Львівської повітової організації.

⁴⁰ Прокурор апеляційного суду, місто Львів, ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 435, арк. 9 зв.

⁴¹ Там само, арк. 14.

⁴² Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 52, спр. 651, арк. 45 зв.

POLISH ORGANIZATION STRONNITSTVO LYUDOVE “PYAST” IN LVIV COUNTY (1919–1926)

Lev KALYNYAK

Ivan Franko National University of Lviv
Department of Local History
Universytetska str. 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: lev_ka@ukr.net

This research deals with the activity of Polish Stronnitsvo Lyudove “Pyast” (PSL “Pyast”), the largest Polish party in Lviv county. PSL “Pyast” played the leading role among political organizations of the Polish peasants of Western Ukraine during 1919–1931. Conservative ideology this political party formed its position on the importance of Christian morality principles existing in political and social life of interwar Poland. PSL “Pyast” paid special attention to the necessity of private property as the main base of citizens’ wellness. The activity of the Party was full of permanent political struggle.

PSL “Pyast” leaders claimed to defend Polish peasants’ political interests, which became a very strong promotion for Party’ organizational network development in Lviv county. Active organizational work gave the opportunity to preserve the main position in the Polish political environment in the county. Lviv county government maintained 30 peasant primary organizations in 1926. The main reason of the Party’ organizational success wasn’t connected with changing of its political strategy. The main success was preserved due to active propaganda work.

Keywords: PSL “Pyast”, Western Ukraine, the Polish Peasant Parties, the land reform.

REFERENCES

- “Galicji Wschodniej nie damy”, *Kurjer Lwowski*, 28 września 1919. (in Polish)
- “Głos ludu polskiego Galicji Wschodniej”, *Kurjer Lwowski*, 16 czerwca 1919. (in Polish)
- Galyczke namisnycztvo, misto Lviv, Tsentralnyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrainy u Lvovi, f. 146, op. 8 a, spr. 162. (in Polish)
- Vasuta, Ivan. Socialno-ekonomichni vidnosyny na seli Zahidnoii Ukrainy do vozjednannia (1918–1939), (Lviv, 1978), 192. (in Ukrainian)
- “Jak posłowie Bryl, Pawłowski i Pluta dokonali zbrodni na Klubie P.S.L.”, *Sprawa Ludowa*, 23 grudnia 1923. (in Polish)
- “Jednolity front”, *Piast*, 20 maja 1923. (in Polish)
- Szaflik, Jozef Ryszard. *Polskie stronnictwo ludowe Piast 1926–1931*. (Warszawa: LSW, 1970), 384. (in Polish)
- “Kongres P.S.L. we Lwowie”, *Sprawa Ludowa*, 27 marca 1921. (in Polish)
- “Lud polski Galicji wschodniej odrzuca prowizorium”, *Kurjer Lwowski*, 16 grudnia 1919. (in Polish)
- Lvivske voyevodske pravlinnya, Derzhavnyy arkhiv Lvivskoyi oblasti, f. 1, op. 52, spr. 651. (in Polish)
- “Lwowski Zarząd Powiatowy”, *Sprawa Ludowa*, 23 marca 1924. (in Polish)
- “O silny i zdrowy ruch ludowy”, *Kurjer Lwowski*, 25 grudnia 1923. (in Polish)
- “O zniesienie pańszczyzny we wschodniej Małopolsce”, *Sprawa Ludowa*, 22 maja 1921. (in Polish)
- “Odezwa. Zaprotestujmy przeciw oddziałaniu Galicji wschodniej od Polski”, *Kurjer Lwowski*, 11 grudnia 1919. (in Polish)

- Dudyak, Oleg. "Polska spilnota Skhidnoyi Galychyny pid chas vyboriv 1922 roku", *Naukovyy visnyk Chernivetskogo universytetu: Zbirnyk naukovykh prats*, Vyp. 123–124, Istoriiya. Politychni nauky. Mizhnarodni vidnosyny, (Chernivtsi: Ruta, 2002): 414–423. (in Ukrainian)
- "Potępienie rozbijaczy", *Piast*, 6 stycznia 1924. (in Polish)
- Dudyak, Oleg. "Ukrayinske pytannya u programi ta diyalnosti polskykh selyanskykh (lyudovykh) partiy Skhidnoyi Galychyny (1921–1926)", *Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu "Ostrozka akademiya"*, 2002, Vyp. 2: 18–27. (in Ukrainian)
- "Posiedzenie powiatowego Zarządu P.S.L. we Lwowie", *Sprawa Ludowa*, 20 marca 1921. (in Polish)
- "Powiatowy Zjazd delegatów PSL. we Lwowie", *Kurjer Lwowski*, 25 marca 1920. (in Polish)
- Prokurator apelyacyjnego sudu, misto Lviv, Tsentralnyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrayiny u Lvovi, f. 205, op. 1, spr. 450. (in Ukrainian)
- "Przeciw prowizorium. Wielki wiec ludowy w Zimnej Wodzie pow. Lwów", *Kurjer Lwowski*, 29 grudnia 1919. (in Polish)
- "Statut organizacyjny Polskiego Stronnictwa Ludowego", *Sprawa Ludowa*, 27 lutego 1921. (in Polish)
- "Statystyka Polski. Statystyka Wyborów do Sejmu i Senatu odbytych w dniu 5 i 12 listopada 1922 r.", (Warszawa, 1926). (in Polish)
- Makarczuk, Stepan, Smolej, Wasyl. *Polskie osadnictwo rolne w dwudziestoleciu międzywojennym na terenach tzw. Zachodniej Ukrainy (Małopolski Wschodniej)*, (Chłopi Naród Kultura, Rzeszów, Wyd-wo WSP, 1997, T. 5: Chłopi a państwo). 71–82. (in Polish)
- "Wara wam zdrajcy od chłopskiej duszy", *Sprawa Ludowa*, 10 lutego 1924. (in Polish)
- "Wiec ludowy w Winnikach", *Kurjer Lwowski*, 3 grudnia 1919. (in Polish)
- "Wiece i zebrania", *Sprawa Ludowa*, 21 stycznia 1923. (in Polish)
- "Wielki Kongres ludowy we Lwowie", *Kurjer Ludowy*, 22 listopada 1922. (in Polish)
- "Z ruchu ludowego", *Kurjer Lwowski*, 8 października 1919. (in Polish)
- "Z ruchu organizacyjnego", *Piast*, 17 sierpnia 1919. (in Polish)
- "Zjazd delegatów Polskiego Stronnictwa Ludowego z Wschodniej Małopolski we Lwowie", *Kurjer Lwowski*, 14 kwietnia 1920. (in Polish)
- Tomczonek, Zofia. *Ruch ludowy na Kresach północno-wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej*. (Białystok: Wzdawnictwo politechniki Białostockiej, 1996), 247. (in Ukrainian)
- Baran, Zoja. *Polityka wład polskich wobec wsi na terenie tzw. Zachodniej Ukrainy (Małopolski Wschodniej) w dwudziestoleciu międzywojennym*, (Chłopi Naród Kultura, Rzeszów: Wyd-wo WSP, 1997, T. 5: Chłopi a państwo). 63–70. (in Ukrainian)
- "Zwycięski pochód ludowego ruchu", *Sprawa Ludowa*, 11 czerwca 1922. (in Polish)